

ODG/OLJP ZA DIREKTORE

Svjesnost

Kultura kooperativnog
učenja podržava
demokratsku kulturu

Priprema

Suočavanje sa
izazovima

Aktivnost

Vaša škola -
zajednica koja uči

UČENJE

Učenje

Škole za učenike čine mnogo više nego što je podučavanje znanjima i vještinama. Škola je, takođe, prva ustanova u koju učenici ulaze u ranom djetinjstvu. To je zajednica koja socijalizuje učenike, snažno utičući na njihove stavove i vrijednosti – i na članova svog osoblja, takođe. U školi, učenici većinu vremena provode u razredu sa svojim nastavnicima i vršnjacima. Dakle, ako vi, kao direktor škole, želite da vaša škola postane više demokratska, neophodno je da nastojite da u taj proces uključite i ono što se dešava u učionici, što znači – i učenike i nastavnike.

Kao direktor, trebalo bi da se držite podalje od onoga što nastavnici rade u učionici, a u nekim zemljama nije dozvoljeno ni da intervenišete. Nadajmo se da vaši nastavnici znaju kako da ohrabre učenike da učestvuju u donošenju odluka i da preuzmu odgovornost za razvoj odjeljenjske zajednice i okruženja u kojem borave na najbolji mogući način. Sa stanovišta nastavnika nije svejedno da li su ostavljeni da se sami nose sa takvim naporima ili znaju da njihov lider u školi ne samo snažno odobrava njihov demokratski pristup, već je spreman i da ih podrži svim raspoloživim sredstvima. Učenje o demokratiji u školi zahtijeva holistički školski pristup koji predstavlja više od dodatnih inicijativa u nekim, ili čak svim, razredima. Nastavnicima je potrebna prilika da dijele i sagledavaju svoja iskustva i dobijaju nove informacije i ideje. Drugim riječima, demokratska školska zajednica je zajednica koja uči. Ova sekvenca nudi vama, direktoru škole, ideje i instrumente da pokrenete, koordinirate, doprinesete i podržite vašu školu na njenom putu ka demokratiji.

Učenje

Bavljenje učenjem dio je vašeg posla. Da li je i držanje nastave njegov dio?

Mnogi ljudi kucaju na vrata vaše kancelarije, često zato što su im potrebni savjeti, uputstva i odgovori. Ako postoji problem, vi ćete ga rješavati. Vi ste odgovorni za organizaciju škole. Želite da imate dobre rezultate. Vi upravljate školom, tako da sve što radite ima ogroman uticaj na poučavanje i učenje.

Postoji nekoliko skrivenih ili otvorenih rasprava o poučavanju u školi. Na primjer, da li je poučavanje, sveti događaj koji se dešava u učionicama, isključivo carstvo nastavnika i učenika? Da li postoje zajedničke veze između različitih predmeta, posebno onih koje se bave prirodnim naukama, vrijednosno orijentisanim ili fizičkim vaspitanjem? Da li postoji veza između rada koji se odvija u učionici, u laboratoriji ili u školskom dvorištu? Da li bi direktor škole trebao da se bavi samo svojim administrativnim radom, a nastavu da prepusti profesionalcima?

Bez obzira na činjenicu da skoro u cijelom svijetu, školski zakoni i propisi zahtijevaju žive demokratske ciljeve nastave, uprkos evoluciji pedagogije i didaktike koja opisuje put od autoritarne nastave do kooperativnog učenja, u današnjim školama, mogu se naći sve vrste nastavnih praksi – od vjerovanja da je poučavanje prijenos znanja do prihvatanja da je to multifaktorski proces.

Međutim, ako želimo da učimo demokratiju, ona mora biti ne samo kognitivno poznata, već i oprobana i doživljena. Dakle, vrijeme nastave, koje obuhvata većinu vremena provedenog u školi, bitan je element, a direktor škole u tom nastojanju ima ključnu ulogu.

Učenje

Šta, zašto, zbog čega i kako učimo da utičemo na način na koji građani vide sebe u društvu?

Škola je mjesto gdje se učenici pripremaju za svoje uloge građanina i donosioca odluka u sopstvenom životu. Štaviše, škola je više od mjesta gdje se učenici pripremaju za život – škola JESTE život. Kako nastavnici i studenti priznaju ovu činjenicu, direktor mora prihvatiti izazov da bude vođa puta. Pitanje o tome šta, zašto, zbog čega i kako učimo, ne treba olako uzimati. To je ključno pitanje na koje profesionalci i praktičari treba da odgovore kad god razmišljaju o tome kako, na najbolji način, da podrže svoje učenike. Ono vodi vas, direktora škole, a posebno one nastavnike koji su sebi postavili cilj da svi učenici postignu najbolje moguće rezultate, da usvojite pristup u kojem je učenik u centru obrazovnog procesa. Šta to znači?

Omotana kutija za poklone

Na početku školske godine svaki nastavnik u ruci drži omotanu kutiju sa poklonima. Njen sadržaj opisan je kao kurikulum (ili čak kao udžbenik) koji treba isporučiti ili predati učenicima i koji treba da bude usvojen na određenom nivou. U manjoj mjeri, kutija za poklone sadrži djelove nauke. Ministarstvo obrazovanja ili lokalne vlasti sastavili su osnovni sadržaj. Na nastavniku je da odluči kako da pripremi ovu kutiju, kako da je predstavi učenicima sa uputstvima koja slijede nakon njenog raspakivanja. Iako sadržaj može biti isti, nastavnici mogu naći mnogo načina da ih rasporede u kutiji. Takođe, mogu improvizovati s tim šta i kako preurediti u sadržaju, kako ga umotati i ukrasiti i predati učenicima sa sugestijama o načinima na koje ga mogu raspakovati. Čak i ako se ova procedura – koja je sumirana u procesu poučavanja i učenja – ponavlja iz godine u godinu, postoji toliko mnogo različitih načina za svaki korak, da se interakcija između učenika i učitelja može ispostaviti novom i različitom svaki put.

Šta čini kutiju za poklone?

Omotana kutija je zanimljiva sama po sebi, a još više ako se njen omat dopada primaocu. Prilikom odabira poklona može se imati na umu vlastiti interes ili interes primaoca. U zavisnosti od izbora davaoca, omotana poklon kutija može biti radost ili katastrofa. Nastavnici imaju sva raspoloživa sredstva kako bi osigurali da se ovaj poklon pretvori u uspjeh. Oni vladaju svojom naukom i kroz iskustvo znaju mnogo o potrebama i interesima učenika. Radoznalost je prirodna karakteristika čovječanstva. Evoluciju civilizacije dugujemo radoznalosti. Ako nastavnici uspiju da predstave materiju svog predmeta kao nešto što treba da se otkrije ili "otpakuje", kako već to biva, i ako uspiju da o tome izazovu radoznalost, pomoći će učenicima da prošire svoja interesovanja izvan ličnih pitanja i prošire svoje vidike izvan lične sfere života.

Kakav si ti otvarač za kutiju sa poklonima?

Bez obzira da li je kutija sa poklonima razmotana odvojeno ili zajedno sa drugim, postoji nekoliko načina korišćenja potpuno novog predmeta. Nekima je potreban priručnik prije nego što ga dodirnu, dok su drugi voljni da prihvate stavove i sugestije od bilo koga ko je prisutan. Trećoj grupi, kojoj nije potrebno ništa od gore navedenog, treba vremena da sami pogledaju, dodirnu i eksperimentišu. U svim situacijama, ovaj događaj uključuje najmanje dvije osobe, davaoca i primaoca, ali on ima uticaj na veći broj ljudi u okruženju. Zapravo, to je nešto poput leptira koji leprša krilima negdje na jugu, a tornado bjesni daleko na sjeveru. To je društvena stvar. Da bi se dobro iskoristio paket, neophodne su kompetencije, uključujući i određeno znanje o sadržajima, razumijevanje njihovih karakteristika, kao i metode i vještine za njihovo predstavljanje i diskusiju o njima, te stav odgovornosti koju raspakivanje, vlasništvo i korišćenje sadržaja može da stvori.

Fascinantno je kako sadržaji mogu biti različiti, ali je proces rukovanja u osnovi sličan. Ono što je fascinantnije jeste da je ovaj proces presudan za samopoštovanje i ulogu učenika kao građana u društvu. Ono što je još fascinantnije jeste da je direktor škole taj koji će voditi čitav ovaj događaj, jer se tiče profesije svih nastavnika, bez obzira na njihove specifične profile.

Učenje

Holistički školski pristup u podučavanju demokratije i ljudskih prava

Pozicija direktora može se značajno razlikovati od zemlje do zemlje, ali način na koji ljudi najbolje uče ostaje isti. Saradnja i vršnjačko učenje, tj. nastavnici koji uče jedni od drugih, ne samo da poboljšavaju kvalitet nastave i učenja u vašoj školi, već i vaše školske razvojne resurse. Ovaj proces zavisi od vaše odluke da ga pokrenete zajedno sa nastavnicima i da ga organizujete i podržite.

Demokratske zajednice zavise od obrazovanih građana

Sve kompleksnija i dinamičnija društva u kojima živimo zahtijevaju obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava (ODG/OLjP) kao zajedničku pozadinu svake nastavne aktivnosti u školi, kako u razredu tako i izvan njega. Nivo obrazovanja koji je danas učenicima potreban daleko prevaziilazi samu sposobnost da čitaju, računaju i pišu. Umjesto toga, obrazovanje koje je danas učenicima potrebno uključuje:

- bolje razumijevanje svijeta
- logično, kritičko i kreativno razmišljanje
- sposobnost povezivanja apstraktnog sa konkretnim
- sposobnost razumijevanja apstraktnih koncepata i simbola
- sposobnost tumačenja činjenica i rezultata istraživanja
- sposobnost samostalnog i kooperativnog učenja
- ukratko, postati funkcionalno pismen..

Demokratske zajednice zavise od obrazovanih i kompetentnih građana. Obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava (ODG/OLjP) bavi se svim navedenim kompetencijama i obogaćuje ih vrijednostima i stavovima koji čine kulturu demokratije. Vidi [Kompetencije za demokratsku kulturu](#).

ODG/OLjP kao holistički školski pristup

Pismenost se širi prevazilazeći granice između specijalističkih oblasti nauke i znanja. Štaviše, ona stvara zajedničku osnovu koja pojačava obim i ciljeve svakog akademskog predmeta, čime one koji uče priprema za izazove sadašnjosti i budućnosti. ODG/OLjP odgovara na neke od urgentnih kontroverznih pitanja naših društava i pruža takav koncept pismenosti za međupredmetni i holisitčki školski pristup. Na nivou školskih predmeta, poučavanje i učenje ne mora se ponovo osmisliti ili reorganizovati. Umjesto toga, njih bi trebalo integrisati u širu perspektivu, povezujući ih kao dio cjeline. Svaki predmet se fokusira na specifične sadržaje u nastavnom planu i programu, te na specifične metode i načine razmišljanja koje ti sadržaji i teme zahtijevaju. Iz perspektive cjelokupne škole, školski predmeti mogu biti zamišljeni kao hor. Svaki glas se jasno čuje, ali hor kao cjelina pjeva isto djelo, što znači da škola u cjelini dijeli iste obrazovne ciljeve.

Zajednička osnova

Holistički pristup u nastavi podstiče nastavnike da se usmjere prema jednoj grupi u školskoj zajednici, jer njihovo poučavanje, bez obzira na to koliko su različiti njihovi predmeti, dijeli specifične ciljeve, potrebe i izazove. Svi nastavnici rade sa učenicima istih starosnih grupa i suočavaju se sa istom raznovrsnošću među njima, na primjer, po njihovoj sposobnosti učenja. Štaviše, sticanje demokratske kulture takođe je zadatak čitave škole.

Iz toga slijedi da je u obrazovanju za demokratiju i ljudska prava školama potreban međupredmetni nastavni pristup kako bi učenici razumijeli ove pojmove i stekli određena znanja, zatim praktikovali vještine, razmatrali stavove i prihvatili vrijednosti koje građanima trebaju da bi učestvovali u demokratiji i podržavali je. Ovaj kohezivan, kolektivni i kolaborativni način poučavanja uključuje, takođe, i zaposlene u školi, roditelje i lokalnu zajednicu. Štaviše, ovaj pristup obogaćuje i jača nastavu kao osnovni princip školskog života u razredu, u školskom dvorištu i trpezariji, pa čak i izvan prostorija škole. Ne postoji akademska nauka ili predmet koji se može osloboditi služenja toj obrazovnoj potrebi.

Učenje

Škola kao zajednica koja uči

U obrazovanju se stalno odvijaju rasprave i javljaju novi razvojni tokovi. Dok je za direktora nemoguće da bude stalno u toku sa tim dešavanjima, neki nastavnici u vašoj školi mogu imati relevantne informacije koje bi razmijenili sa drugima. Da li su ova pitanja u obrazovanju važna za školu? Kako to možemo saznati? Može li se vrijeme prije i poslije časova bolje iskoristiti?

Održivi sistem

U svakoj školskoj zajednici, nastavnici staraju više od drugih ljudi. Učenici su uvijek istog starosnog doba, a i većina roditelja pripada istoj starosnoj grupi, uz manje izuzetke. Dakle, generacijama nastavnika profesionalaca u školi potrebno je dopunjavanje i "podmlađivanje" kako bi se suprotstavili produbljivanju generacijskog jaza između njih, učenika i roditelja. Škola je mjesto inovacija, pa ipak mnogi nastavnici doživljavaju razočaranje sistemskih promjena koje nastaju i nestaju. Ono što je potrebno jeste jedan održivi sistem koji svaki dan ispunjava zadovoljstvom zbog obavljenog posla, koji nudi ispunjenje i radost i održava zanimljivost. Demokratija je veoma ozbiljno pitanje i ne može opstati bez jednog takvog održivog sistema.

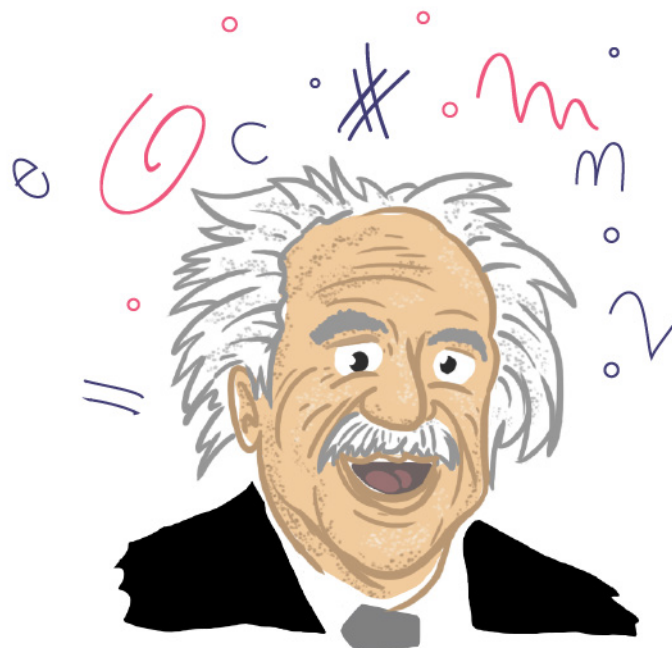
Nastavnici treba da budu sposobni da shvate školu kao zajednicu koja uči i zajednicu u kojoj se učenje sprovodi u praksu. Zajednica koja uči svjesna je da saradnja, osim što poboljšava akademske rezultate, pomaže članovima zajednice da razviju samospoznaju i samopoštovanje. Radi se o stvaranju dinamične, kompetentne participacije kroz praksu.

Dva osnovna elementa

Što se tiče nastave, zajednica koja uči zavisi od dva osnovna elementa: povezivanje poučavanja sa učenjem i stvaranje kulture saradnje u tu svrhu.

Povezivanje poučavanja sa učenjem

Uzmimo uobičajeni primjer: nastavnik drži čas na najbolji mogući način. Neki od učenika su savladali ono čemu su poučavani, neki imaju pitanja, a drugima je potrebno više pomoći i pažnje. Ovdje se javljaju dvije različite potrebe: nastavnik treba da slijedi nastavni plan i program i prelazi na sljedeću materiju, dok je nekim učenicima potrebno više vremena za razumijevanje sadržaja i pojmova kojima su upravo poučavani. Za oboje nema dovoljno vremena. Zajednica koja uči stvara širi spektar mogućnosti za prevazilaženje takve dileme tako što svi nastavnici brinu o individualnim potrebama svakog učenika.

Budući da postoji pravo na obrazovanje, škola je dužna da ponudi jednake mogućnosti za učenje, a planirana obaveza nastave jeste da svim učenicima pomogne da ostvare svoje ciljeve učenja. Stoga, nije dovoljno da učenici budu poučavani, već se mora obezbijediti da oni uče. Koliko god jednostavno zvučalo, to je težak pomak od tradicionalnih navika u nastavi. Navedeno podrazumijeva da nastavnik treba da istražuje i pronalazi one prakse koje mogu osigurati jednake mogućnosti za učenje, bez obzira na to koliko mogu biti različite karakteristike i nastavnika i učenika. Ishodi ovog istraživanja moraju se proučiti kako bi se dobili odgovarajući indikatori za opis potrebnih koraka i njihovu evaluaciju.

Stvaranje kulture saradnje

Da bi nastavnici djelovali kao zajednica koja uči, oni moraju biti povezani kulturom saradnje. Ako je postignuće svakog pojedinačnog učenika zajednički cilj, onda svaki nastavnik može tome doprinijeti iz drugačije perspektive koju nudi ili različiti predmet koji on/ona predaje ili različite nastavne metode i strategije koje nastavnici koriste. Iz toga slijedi da saradnja nastavnika ne može biti ograničena tradicionalnim pitanjima o školskom programu, aktivnostima ili disciplini, već se mora fokusirati na brigu o potrebama svakog pojedinog učenika. To zahtijeva zajednički rad, diskusiju i analizu nastavne prakse i donošenje zajedničkih odluka kako da se poboljšaju profesionalna, naučna, pedagoška ili didaktička pitanja. Ova vrsta saradnje zahtijeva i podstiče razvoj vještine saradnje koja je građanima potrebna i u demokratskoj participaciji, npr. "identifikovanje i postavljanje ciljeva grupe" i "dijeljenje relevantnih i korisnih znanja, iskustva ili stručnosti sa grupom i podsticanje drugih članova grupe da to čine". Više [Kompetencije za demokratsku kulturu](#), str. 49.

Učenje

Kultura učenja

Kao direktor, ne možete vašoj školi nametati kulturu učenja, ali primjer koji vi dajete i vaša predanost je odlučujuća. Zato je vaš izbor jedna od najvažnijih odluka koje direktor mora donijeti: kakvu kulturu učenja želite da vaša škola prihvati? Da li su vaši nastavnici uopšte svjesni da učenici moraju biti uključeni u svoj proces učenja, te da ih kooperativne metode poučavanja i učenja podstiču na kritički pristup i interesovanje za sve moguće dimenzije teme, pozivajući ih da diskutuju i da se ne slažu, da formiraju sopstvena mišljenja, da ih brane, pregovaraju i da ih čak menjaju. Takva kultura učenja nije luksuz, kao što ni dobro učenje nije luksuz, niti obrazovanje za demokratiju i ljudska prava.

Štaviše, takva kultura učenja ne samo da služi vašim učenicima, već ima mnogo toga zajedničkog sa kulturom demokratije. Možemo zamisliti školu kao mikro zajednicu koja mladim ljudima nudi mogućnost da preuzmu odgovornost za pitanja i probleme školskog života i da iskuse procese donošenja odluka u njihovom rješavanju. Demokratske zajednice, kako na mikro tako i na makro nivou, zajednice su koje uče, jer ni jedan igrač ne može sam definisati zajedničko dobro. Većina odlučuje, ali njihove odluke možda neće riješiti problem, ili se može ispostaviti da su nepravedne. Zajednica koja uči može izvući zaključke iz takvih odluka i ispraviti ih.

Kako nastava može ohrabriti i omogućiti učenicima da budu aktivni u svom društvu?

Naučni metod

Izlaganje i objašnjavanje su nemogući ako su učenici nezainteresovani. U didaktici je prihvaćeno da je suština učenja motivacija. Učenici treba da budu u stanju da povežu predmetno pitanje sa znanjem koje psjeduju i to bi trebalo da izazove njihovo interesovanje. I znanje i zainteresovanost treba da se kultivšu u procesu učenja. U istraživanju svijeta "naučna metoda" je evoluirala. To je korak-po-korak proces koji uključuje Posmatranje, Pitanje, Hipotezu, Eksperiment, Analizu, Zaključak i Ponavljanje svega od samog početka. Izlaganje i objašnjavanje u nastavi zahtijevaju da nastavnici uzimaju u obzir karakteristike, zainteresovanost i potrebe svojih učenika prilikom planiranja ili realizacije časova. Pružanje mogućnost ovladavanja procesom naučnog istraživanja daje dobar odgovor na glavno pitanje "zašto" poučavanja.

Pažljivi pristup

Ključni element demokratskog građanstva je ono što nazivamo "kritički pristup". To je proces koji prati korake naučnog metoda. On zahtijeva da građani budu zainteresovani za opšte dobro i da poznaju način prikupljanja informacija o različitim aspektima nekog pitanja prije nego što formiraju konačno mišljenje o njemu. Učenici mogu u školi biti naučeni kako da kritički razmišljaju i prosuđuju, što od nastavnika zahtijeva holistički školski pristup. Učenicima je potrebno mnogo zadataka i mogućnosti učenja kroz čitav niz predmeta u nastavnom programu. Dobro poučavanje snažno se podudara sa ODG/OLJP. Model kompetentnosti za demokratsku kulturu Savjeta Evrope uključuje vještine koje se, takođe, oslanjaju na naučnu metodu, "autonomno učenje" i "analitičko i kritičko mišljenje". Više: [Kompetencije za demokratsku kulturu](#), str. 49.

Okruženje u kojem se uči

U školi, odeljenja su male zajednice u kojima mladi građani mogu biti osnaženi i ohrabreni da igraju aktivnu ulogu. Poučavanje može mladim ljudima pružiti osnovne vještine koje su im potrebne da razviju svoje kompetencije u naučnom istraživanju, kritičkom razmišljanju, participaciji i donošenju odluka. Učenici koji su obogatili svoje iskustvo kroz takve načine učenja dobro su pripremljeni da postanu građani koji aktivno učestvuju u demokratskom životu.

Nijeste sami

Možda vam se ova perspektiva vaše uloge kao glavnog u razvoju kulture učenja u vašoj školi čini nepoznatom, a zadaci koji se od vas očekuju prilično zastrašujućim. Potpuno smo svjesni opsega dužnosti i odgovornosti koje su na vama i koliko vremena oduzimaju vaše pravne obaveze. Međutim, možemo vas uvjeriti da nijeste sami. Savjet Evrope ima dugu istoriju promovisanja i razvoja obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava (ODG/OLJP), u jednom kontinuiranom procesu u koji su uključeni direktori škola širom Evrope. Ako želite da saznate nešto više o istoriji (ODG/OLJP), posjetite <https://www.living-democracy.com/me/textbooks/volume-1/part-1/unit-4/> na ovom sajtu.

Učenje

Validno učenje podstiče učeničku samodisciplinu

Šetate hodnikom u školi. Buka iz učionice govori vam da se čas oteo kontroli i da nastavnik nije u stanju da se nosi sa situacijom. Tokom ili ubrzo nakon časa, nastavnik kuca na vaša vrata i traži od vas da intervenišete. Učenici koje je nastavnik identifikovao kao one koji stvaraju nevolje izjasniće se da nijesu krivi, dovodeći vas u neugodan položaj "višeg suda". U takvim situacijama nastavnik će izgubiti poštovanje od strane učenika.

Navedeni scenario ukazuje na slabost autoritarnog stila rukovođenja školom: učenici se moraju primorati da poštuju postavljena pravila, a ako to ne učine, od nastavnika se očekuje da ih sprovede. To čini da se nastavnici osjećaju nelagodno, suočavajući se s ogromnom većinom mogućih izgrednika i neprijatelja u razredu. Stalna kontrola, pohvale i kazne postaju sredstva u rukama nastavnika za sprovođenje reda i discipline.

Učenička disciplina je zaista neophodna za dobro funkcionisanje škole. Štaviše, škola je prva ustanova u koju djeca i mladi ulaze u svom životu i u njoj učenici moraju naučiti da se pridržavaju zakona, ne zato što su prisiljeni, već zato što treba da razumiju i cijene nužnost vladavine prava. Međutim, sistem stalnog nadzora i sankcija nije ni izvodljiv niti poželjan, jer takva škola uči učenike da zauzmu stav poslušnosti, čineći ih nesposobnim da preuzmu odgovornost za školsku zajednicu.

Vrijednosti su nevidljive, ali se pojavljuju u ponašanju osobe. U velikoj mjeri, disciplina se ne može nametnuti, već mora da nastaje iznutra. Vrijednosti se ne mogu propovijedati, već se uče iz dobrih primjera. Kao uzori, vaši stavovi i stav vašeg osoblja odlučujući su za razvoj demokratske školske zajednice zasnovane na vrijednostima.

Ako pitate učenike šta očekuju od škole, njihovi odgovori pokazuju da oni često očekuju više od onog što škola može da pruži. Žele da se dobro provedu i žele da njihova škola ispravno funkcioniše, iako to njihovo ponašanje može ponekad da ometa. Stoga je moguće ubijediti učenike da ne postoji zajednica koja može funkcionisati bez pravila, i da se to odnosi i na demokratske zajednice. Vidi "Ponovno promišljanje discipline i reda sa demokratske tačke gledišta" <https://www.living-democracy.com/me/textbooks/volume-1/part-2/unit-1/chapter-2/lesson-5/>.

Ako učenici dijele vrijednosti koje školska pravila zastupaju, oni će biti spremni da ih prihvate i cijene. U Kompetencijama za demokratsku kulturu, koje je objavio Savjet Evrope, ove vrijednosti uključuju „podršku vladavini prava i jednak i nepristrasan tretman svih građana po zakonu kao sredstvu za osiguranje pravde“ (više: [Kompetencije za demokratsku kulturu](#), str. 38, br. 7).

O pravilima koja se zasnivaju na vrijednostima mora se raspravljati i saglašavati u razredu, i ovdje ODG/OLJP igra važnu ulogu. Odrastanje u demokratiji, tom II u seriji priručnika ODG/OLJP za nastavnike, opisuje mali projekat u kojem učenici procjenjuju postojeća školska pravila, identifikuju osnovne vrijednosti i principe i raspravljaju o prijedlozima za reviziju i poboljšanje tih pravila. Naslovna ilustracija ove knjige koja prikazuje učenike kako potpisuju školska pravila koja su usvojili većinom glasova, naglašava potencijal za realizaciju ovog projekta, jer on omogućava učenicima da učestvuju u donošenju odluka u školi. To pitanje je značajno i istinski je dio stvarnog školskog života. Obrazovanje za demokratsko građanstvo i uvođenje vrijednosti demokratske kulture moguće je kod svih starosnih grupa. Odrastanje u demokratiji obraća se nastavnicima na osnovnom nivou, tako da se projekat za učešće u donošenju odluka u školi može prilagoditi za starije učenike. Pogledajte <https://www.living-democracy.com/me/textbooks/volume-2/unit-5/>.

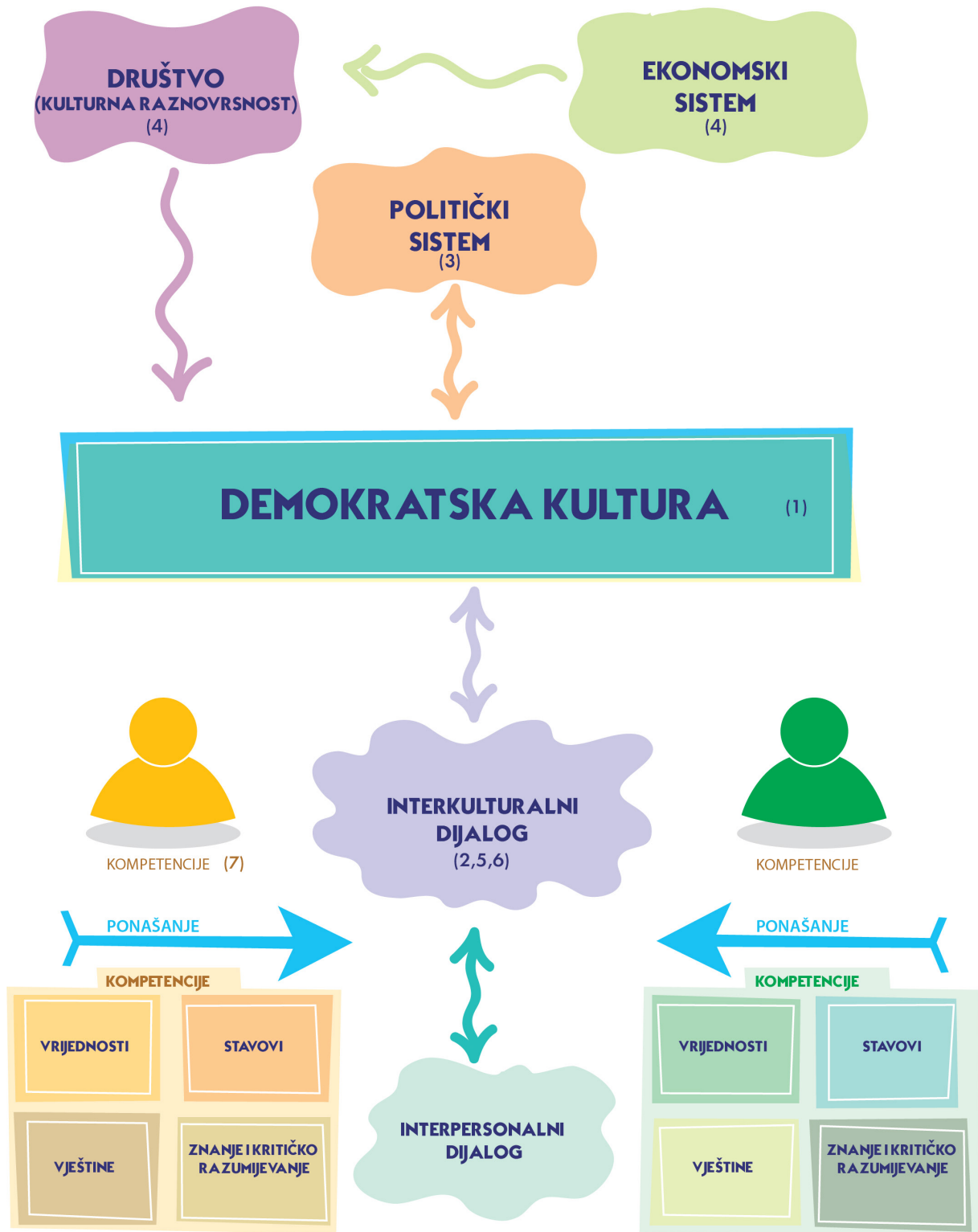
Učenici su savršeno svjesni da njihovo ponašanje treba da bude nadgledano i da će se na pravilima insistirati ukoliko budu prekršena. Ovo ostaje odgovornost direktora i osoblja u skladu sa školskim zakonodavstvom. Oni učenici koji su razvili stav građanske osviještenosti, “osećanja odgovornosti prema drugim ljudima unutar zajednice i prihvatanja stava da je neko odgovoran drugima za svoje odluke i postupke” (više: [Kompetencije za demokratsku kulturu](#), str. 41), stvaraće manje disciplinskih problema jer su razvili samodisciplinu i mogu preuzeti odgovornost za svoje ponašanje.

Učenje

Kompetencije za demokratsku kulturu: dijagram

Izvor: Vidi [Kompetencije za demokratsku kulturu](#)

Brojevi 1 do 7 odnose se na bilješke

Dijagram kompetencija za demokratsku kulturu: bilješke

Brojevi stranica odnose se na [Kompetencije za demokratsku kulturu](#)

Ovaj dijagram predstavlja pokušaj vizuelizacije konceptualnog modela kompetencija koje građani treba da stvore i učestvuju u kulturi demokratije (vidi str. 9). Model je osmišljen tako da je sličan stvarnosti na pojednostavljen način, fokusirajući se na neke ključne aspekte i izostavljajući mnoge druge. Mapa puta, na primjer, model je mreže puta na određenom području i korisna je jer malo šta drugo pokazuje. Model kompetencija za demokratsku kulturu funkcioniše poput mape. On pokazuje kako je naše ponašanje kao pojedinca povezano sa demokratskom kulturom u cjelini i kako škole mogu igrati važnu ulogu u obrazovanju svojih učenika za demokratsko građanstvo.

Dijagram i sljedeće napomene imaju za cilj da pomognu čitaocima priručnika Kompetencije za demokratsku kulturu, ali ga ne zamjenjuju. Namijenjeni su za stručno usavršavanje nastavnika i direktora ili kao informacije za roditelje i spoljne zainteresovane strane.

1. Institucionalni okvir demokratije (politički sistem) ne može funkcionisati ili opstati ako nije podržan kulturom demokratije koju svi građani dijele. U takvoj kulturi demokratije, građani se obavezuju da poštuju vladavinu zakona i ljudskih prava i rješavaju pitanja od opšteg interesa u javnosti. Uvjereni su da se sukobi moraju rješavati mirnim putem i da je neophodno priznati i poštovati različitost u društvu. Građani su voljni da iznesu svoje mišljenje, kao i da saslušaju mišljenja drugih. Oni su posvećeni procesu odlučivanja zasnovanom na većini glasova, kao i zaštiti manjina i njihovih prava. Oni su voljni da se uključe u dijalog o kulturološkim podjelama (vidi str. 15). Institucionalne strukture demokratije i demokratska kultura su "suštinski međusobno zavisne" (str. 15), što znači da nijedno područje nije samoodrživo ako ga ono drugo ne podržava. Snaga demokratske kulture ne zavisi samo od kompetentnih građana, već i od toga koliko su gore navedeni ključni elementi svima zajednički, a ne diskutabilni ili osporavani (vidi napomenu 6).
2. Kada građani učestvuju u raspravama i odlučivanju, susreću se sa drugima čija je kulturna pozadina drugačija. Interkulturalni dijalog među građanima je, tako, znak kulturno raznovrsnih demokratskih društava. Građani koji su spremni da se uključe u dijalog preko kulturnih podjela tretiraju jedni druge demokratski jednakim. Interkulturalni dijalog mora biti ugrađen u kulturu demokratije, i obrnuto, demokratska kultura ne može napredovati bez interkulturalnog dijaloga. Demokratska kultura i interkulturalni dijalog su "suštinski međusobno zavisni" (str. 15), povezujući makro nivo društva sa mikro nivoom interakcije između pojedinaca. Ova ideja sažeta je u logu ove veb stranice, Living Democracy (Živa demokratija/Živjeti demokratiju).
3. Kompetentni građani su neophodan preduslov za demokratsku kulturu i interkulturalni dijalog, ali same kompetencije nisu dovoljne. Uticaj političkih institucija na makro nivou je presudan: "... u zavisnosti od njihove konfiguracije, institucionalni aranžmani mogu omogućiti, usmjeriti, ograničiti ili suzbiti načine na koje građani ostvaruju svoje demokratske i interkulturalne kompetencije" (str. 17). Na primjer, građanima koji su u stanju i voljni da učestvuju u donošenju odluka potreban je pristup necenzurisanim medijskim informacijama, a potrebni su im i kanali putem kojih mogu komunicirati jedni s drugima, kao i sa donosiocima političkih odluka.
4. Postoji druga grupa faktora na makro nivou koji mogu proizvesti "sistemske oblike onemogućavanja i diskriminacije" (str. 18), tako da se građani koji imaju jednak nivo demokratskih i interkulturalnih kompetencija suočavaju sa nejednakim mogućnostima da ih ostvaruju i da učestvuju u odlučivanju. Socijalna nejednakost može se pojaviti u nejednakoj raspodjeli dohotka, raspoloživom vremenu, pristupu informacijskim ili komunikacijskim mrežama i izvorima moći. Nejednaka raspodjela resursa u društvima povezana je sa ekonomskim sistemom (npr. nejednakim platama, nezaposlenošću, snagom međunarodnih preduzeća) i/ili političkim sistemom. Podjele između privilegovanih i ugroženih grupa mogu podstaći pitanja rodne nejednakosti, siromaštva, migracije, obrazovanja ili kontrole moći. "Sistematska marginalizacija i isključenje iz demokratskih procesa i interkulturalne razmjene" (str. 18) može mnoge građane lišiti mogućnosti da budu aktivni pod jednakim uslovima, bez obzira na njihov nivo kompetentnosti, što rezultira "građanskim isključivanjem i otuđenošću" (ibid.).
5. Ako nije adekvatno riješena, socijalna nejednakost može se shvatiti kao nepravedna i može ugroziti demokratsku kulturu i legitimitet institucionalnog okvira demokratije. U demokratskim zajednicama,

dakle, ključno je baviti se pitanjima socijalne nejednakosti i isključenosti da bi se osigurala “istinska jednakost uslova” (ibid.) za sve građane. Imajući to u vidu, važno je sjetiti se da su distributivna pravda ili ljudska i građanska prava historijska dostignuća koja se dešavaju u dužem vremenskom periodu, kao što pokazuje i borba za opšte biračko pravo i ženska prava širom Evrope. Ljudska prava i demokratska participacija razvili su se u dugom, još uvek tekućem procesu. Stoga je posvećenost kompetentnih građana presudna kako bi se osiguralo da svi članovi društva, bez obzira na njihov socijalni status, uživaju priznanje i jednake mogućnosti participacije.

6. Koncept kulture: “Svaka data kultura može se zamisliti kroz tri glavna aspekta: kroz materijalne resurse koje koriste članovi grupe (npr. alati, hrana, odjeća), društveno dijeljeni resursi grupe (npr. jezik, religija, pravila društvenog ponašanja) i subjektivni resursi koje koriste pojedini članovi grupe (npr. vrijednosti, stavovi, vjerovanja i prakse koje članovi grupe obično koriste kao referentni okvir za razumijevanje i povezivanje sa svijetom). Kultura grupe je mješavina formirana od sva tri aspekta – sastoji se od mreže materijalnih, društvenih i subjektivnih resursa” (str. 19). Međutim, kulturne grupe su interno heterogene. Kulture i norme se osporavaju i vremenom se mijenjaju. Pojedinačni članovi kulturne grupe prave svoje izbore pri usvajanju određenih predmeta kulturnih resursa i odbacivanju drugih.

Bilo koja društvena grupa može imati svoju karakterističnu kulturu. Ove grupe uključuju nacije, etničke ili vjerske grupe, gradove, susjedstva, radne organizacije, profesionalne i LGBT zajednice, osobe sa invaliditetom ili generacije i porodice. Društva su, dakle, kulturološki različita, pojedinci koji istovremeno pripadaju različitim društvenim grupama i učestvuju u različitim, pojedinačno jedinstvenim, konstelacijama kultura. Unutar kulturne grupe pojedinci se razlikuju po kulturološkom pozicioniranju, zbog čega su kulturni resursi osporavani unutar kulturnih grupa.

U bilo kojoj situaciji u kojoj ljudi komuniciraju jedni s drugima, oni mogu uočiti razlike u kulturi druge osobe ili grupe, tako da je “svaka međuljudska situacija potencijalno interkulturalna situacija” (str. 20). Naš referentni okvir se stoga može prebaciti iz individualnog i međuljudskog u interkulturalni, što znači da druge doživljavamo kao članove društvene grupe prije nego kao pojedince. Ovakve interkulturalne situacije mogu se pojaviti kada sretnemo ljude iz različitih država ili etničkih grupa, različite vjere, pola, seksualne orijentacije ili društvene klase, ili primijetimo razlike u obrazovanju. Interkulturalni dijalog ima potencijal da gradi mostove između kulturnih grupa, pod uslovom da se odvija kao “otvorena razmjena mišljenja, na osnovu međusobnog razumijevanja i poštovanja, između pojedinaca ili grupa koji sebe doživljavaju kao pripadnike različitih kultura” (str. 20 f.).

Interkulturalni dijalog je od najvećeg značaja za jačanje socijalne kohezije u kulturološki raznovrsnim, demokratskim društvima. Međutim, ako se kulturne grupe međusobno percipiraju kao neprijatelji, na primjer zbog oružanih sukoba u prošlosti ili se doživljava da jedna kulturološka grupa uživa privilegije na štetu druge, interkulturalni dijalog može biti vrlo težak, pa će zahtijevati visok nivo interkulturalne kompetencije, empatije, lične snage i hrabrosti (vidi str. 21).

7. Koncept kompetentnosti i kompetencija: (str. 23 ff.) U modelu kompetencija za demokratsku kulturu, koncept kompetencija (u množini) odnosi se na “psihološke resurse” pojedinca – vrijednosti, stavove, vještine, znanje i/ili kritičko razumijevanje. Ove resurse možemo zamisliti poput velike kutije za alat sa velikim brojem mentalnih i psiholoških alatki. Kompetentnost (u jednini) odnosi se na spremnost i sposobnost osobe da iskoristi ove kompetencije ili alatke kada se u datoj situaciji smatraju odgovarajućim ili da se izbori sa nekim problemom. Koncept kompetentnosti predstavlja “dinamični proces” (str. 24) u kojem osoba u određenoj situaciji bira, aktivira, organizuje i koordinira psihološka sredstva (kompetencije) i nadgleda i prilagođava razmještanje kompetencija zavisno od datih uslova. Kompetencije se koriste u klasterima, a ne odvojeno. Kompetentnost i kompetencije su nevidljive i dostupne samo putem teorija i modela. One su vidljive u ponašanju neke osobe, tj. šta neko radi, misli, kaže ili kako osoba komunicira sa drugima. Nastavnici, zato, mogu procijeniti nivo razvijenosti kompetentnosti svojih učenika, posmatrajući njihovo ponašanje u demokratskim ili interkulturalnim situacijama. Priručnik o modelu kompetencija za demokratsku kulturu opisuje tri primjera koji pokazuju kako se klasteri kompetencija mobiliju u određenim situacijama: u situaciji interkulturalnog dijaloga, ustajanja protiv govora mržnje i učešća u političkoj raspravi (vidi str. 24 f.).
8. I Da bismo buduće građane ohrabрили da učestvuju u kulturi demokratije na makro nivou, djeca i mladi treba da uče i praktikuju kompetencije za demokratsku kulturu i interkulturalni dijalog na mikro nivou društva, u školskoj zajednici (vidi str. 16). To zahtijeva da škola usvoji Obrazovanje za demokratsko

građanstvo i ljudska prava (ODG/OLjP) kao holistički školski pristup, što znači poučavanje i učenje o, kroz i za demokratiju i ljudska prava – demokratija i ljudska prava su predmet obrade u razredu („o“), pedagoška smjernica za cijelu školu („kroz“) i priprema za participaciju kroz praktično iskustvo u školi („za“). Za potpuniji prikaz te tri dimenzije ODG/OLjP, pogledajte <https://www.living-democracy.com/me/textbooks/vol-ume-1/part-1/unit-3/chapter-1/>. Nastavnici i direktori treba da steknu kompetencije za demokratsku kulturu i da ih praktikuju u školi kako bi pružili uzor svojim učenicima. Diverzitet u društvu ogleda se u školskoj zajednici i u razredu, tako da interpersonalni dijalog između nastavnika i učenika, i među učenicima, uvijek uključuje dimenziju interkulturalnog dijaloga. Učenje za demokratsku kulturu neće biti dovoljno da se cjelokupno društvo promijeni na bolje na makro nivou, ali bez kompetentnih građana to će biti nemoguće.

Učenje

Povezivanje lekcija sa stvarnim svijetom

Voditi školu je zahtjevan zadatak za direktora koji traži da imate jasnu predstavu o vašim ključnim institucionalnim ciljevima. Postoje dobri načini za povezivanje različitih pitanja i malih koraka poput djelova slagalice u jednu veliku sliku. Vizija ove velike slike često će vam pomoći da budete spremni za iznenađenja, uglavnom nepoželjna, prije nego što se ona dogode.

“Demokratska participacija učenika treba da bude ograničena na učeničke savjete i bavljenje aktivnostima u školi, ali ne i u učionici. Lekcije su isuviše važne da bi se učenici u njih miješali.”

Ovo gledište je uobičajeno u školama, a ljudi koji tako rezonuju očekuju da učenici jednostavno “stanu pred rudu”, poštujući školska pravila i naredbe osoblja. S druge strane, očekujemo da se učenici pripreme za svoju ulogu odraslih građana u demokratskoj zajednici. Da li zaista vjerujemo da će se učenici na neki način razviti u demokratske građane sami od sebe, jednostavnim pohađanjem škole nekoliko godina?

“Da li će mi ovo ikada u životu trebati – tamo u stvarnom svijetu? Zašto mi je to potrebno?” Pitanja poput ovih upućuju na jaz između vremena koje učenici provode u razredu i van razreda. Učenici neće biti zadovoljni argumentom da je lekcija korisna zato što postoji u predmetnom programu ili zato što nastavnik tako kaže ili zato što ih priprema za ispite. Umjesto toga, ova pitanja podsjećaju nastavnike da promišljaju kako da riješe problem: prije svega, trebalo bi da budu u stanju da objasne svoj izbor tema i ciljeva učenja, imajući na umu da nešto postaje zanimljivo ako je povezano sa stvarnim životom i onim što učenici već znaju.

Ako želite da razgovarate o ovoj temi sa svojim nastavnicima, ovi materijali će vam pomoći:

Nastavnici mogu preduzeti male korake ako žele da odgovore na učeničke potrebe tokom učenja, a trebalo bi da ih preduzmu: <https://www.living-democracy.com/me/textbooks/volume-1/part-2/unit-1/chapter-2/lesson-7/>

Nastavnici koji žele da razmisle o svom didaktičkom izboru naći će podršku ovdje: <https://www.living-democracy.com/me/textbooks/volume-1/part-2/unit-2/>

Demokratsko građanstvo može se naučiti u školi kroz iskustvo i promišljanje. Obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava (ODG/OLjP), kao tema u razredu i holistički školski pristup, pokazuje mnogo načina na koji se teme lekcija mogu povezati sa stvarnim svijetom, a posebno sa životom u školi. ODG/OLjP sugerise različite puteve koji odgovaraju različitim stilovima nastave. Za nastavnike koji više vole časove sa nastavnikom u centru, ODG/OLjP nudi vježbe o određenim temama i primjere povezane sa iskustvom učenika. Nastavnici zainteresovani za modele kooperativnog učenja i učenja zasnovanog na zadacima naći će obilje materijala u priručnicima za ODG/OLjP (<https://www.living-democracy.com/me/teachers/>).

Učenje

Vrednovanje je mnogo više od testiranja i kontrole

Vrednovanje se doima kao kraj trke. Evaluacija se doima poput otkucanja srca živog tijela. Njihova upotreba vašu poziciju direktora može da učini noćnom morom ili vam može ponuditi prigodan instrument. Kao i gotovo svemu u školi, to je pitanje kojem treba pokloniti ozbiljnu pažnju mnogo prije završnih ispita.

Testiranje nije vrednovanje

Nastavnik ulazi u razred. On/ona predstavlja određeno gradivo, podvlači važne djelove i faktore, objašnjava šta on/ona misli da treba objasniti i daje jedan ili dva primjera. Učenik sluša i prati tempo nastavnika. On/ona ide kući, pronalazi tu materiju u udžbeniku, čita o tom pitanju, podvlači važne djelove, pamti objašnjenje i rješava jednu ili dvije vježbe. Tokom sljedećeg časa, nastavnik traži od učenika da ponovi dio zadatog pitanja. Na kraju, on/ona formuliše pitanja o stavkama cijele sekvence i očekuje da se na njih odgovori pismeno. Neko mi daje nešto, ja se time bavim, ja to vraćam.

Davalac provjerava tačnost. Prema djelovima koji nedostaju, on/ona oduzima ekvivalentne ocjene. To je sumativno vrednovanje, sa fokusom na dostignuća u učenju, koje svi znamo iz testiranja i ocjenjivanja. Ova vrsta vrednovanja neophodna je u našim školskim sistemima da bi se dodjeljivale diplome. Takođe je i sredstvo kontrole, ali ne i evaluacija, jer zapravo mjeri efikasnost nastave kao načina za transformaciju i prenos informacija.

Testiranje i kontrola imaju ozbiljne slabosti. Kriterijumi vrednovanja su često ili previše nejasni tako da ne mogu da daju pravedna mjerenja, ili su previše striktni, pa ne mogu da iskažu raznolikost učenikovih jačih i slabijih strana. Ako uzmemo u obzir i subjektivnost osobe koja vrednuje rezultate učenika, onda isto postignuće može dobiti potpuno različite ocjene, a njihove povratne informacije za učenika biće gotovo beskorisne.

Formativno i prognostičko vrednovanje.

Ne samo u ODG/OLjP, već i u dobroj nastavi uopšte, vrednovanje, takođe, sagledava pojedinačne učenike i njihov proces učenja (formativno ocjenjivanje) i kakvi se rezultati mogu očekivati (prognostička procjena). Ovi oblici vrednovanja odražavaju ličnosti učenika i njihove specifične jače strane i potrebe za učenjem.

Kriterijumi za vrednovanje su instrumenti za analizu grešaka pojedinih učenika, prije nego što će uticati na to da se isprave. Nastavnici razgovaraju sa učenicima o tome kako da prebrode svoje teškoće, a učenici preuzimaju odgovornost za svoj napredak u učenju. Na ovaj način, formativno i prognostičko vrednovanje povezuje poučavanje i učenje sa demokratskim vrijednostima, omogućavajući i podstičući učenike da participiraju u demokratiji i da budu uspješni u svom daljem školovanju.

Za detaljniji prikaz sumativnog, formativnog i prognostičkog vrednovanja pogledajte <https://www.living-democracy.com/me/textbooks/volume-1/part-2/unit-5/chapter-2/lesson-3/>.

Dijeljenje kriterijuma za vrednovanje sa učenicima

Vrednovanje bi, stoga, trebalo da bude dio demokratskog etosa škole. Iz toga proizilazi da u sumativnom vrednovanju kriterijumi moraju biti pravedni i jasni i moraju biti transparentni za učenike. To ne služi samo obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava, već je i preduslov dobrog poučavanja – u svim predmetima. Štaviše, vi i vaše osoblje morate da razgovarate i da se dogovorite o opsegu vrednovanja. Na primjer, da li se fokusira samo na znanje i vještine, ili uključuje i stavove i vrijednosti?

Samovrednovanje nastavnika

Nastavnici ne mogu pobjeći od svojih individualnih perspektiva i od toga kako one utiču na vrednovanje njihovih učenika. Stoga moraju biti svjesni da razlike u vrednovanju od jednog nastavnika do drugog mogu biti nekorektne za pojedinog učenika. Nastavnici treba neprestano da razmišljaju o načinima vrednovanja koje primjenjuju, što se može postići vršnjačkim nadzorom i međusobnim povratnim informacijama. Drugi metod je slušanje povratnih informacija od strane učenika. Treći pristup je samovrednovanje. Prvi tom ODG/OLjP priručnika za nastavnike, *Obrazovanje za demokratiju*, sadrži kompletno poglavlje o vrednovanju učenika, nastavnika i škola, <https://www.living-democracy.com/me/textbooks/volume-1/part-2/unit-5/>, a sadrži i kontrolnu listu za samovrednovanje nastavnika: <https://www.living-democracy.com/me/textbooks/volume-1/part-2/unit-5/chapter-2/lesson-8/>

Učenje

Poznavanje i razumijevanje raznih vrsta diverziteta u školi

Raznolikost među učenicima veliki je izazov za vašu školu. Ako se ovom pitanju ne pristupi na adekvatan način, to može uticati na postignuća učenika i njihov socijalni status kad odrastu. Obezbijediti svakom učeniku jednake šanse za uspjeh u školi znači razumijevanje obrazovnih potreba svakog učenika i odgovoranje na njih individualno. Pravednost u obrazovanju ne znači pružiti svima isto, već pružiti svakome ono što mu je potrebno.

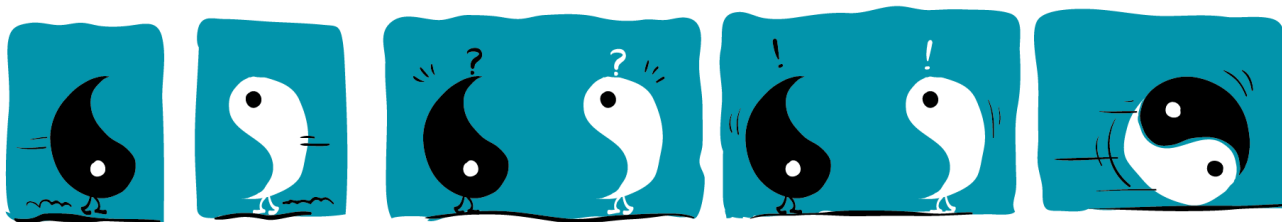
Ali, kako se možete, kao direktor, izboriti sa diverzitetom u vašoj školi bez specijalizovanog osoblja i ako nemate vremena da se o tome više obavijestite? Jedan od načina je rješavanje svakog slučaja kada do vas dođe. Drugi način je da se nastavno osoblje pripremi da bude osjetljivo na različitost.

Kada govorimo o diverzitetu u školi, obično mislimo na kulturološke razlike među učenicima. Opšta je pretpostavka da različitost prije svega utiče na škole sa multikulturalnom pozadinom među učenicima.

Dokazano je da je ova pretpostavka pogrešna. Istraživanje je pokazalo da obično postoji više razlika između učenika koji su označeni "istim" kulturnim identitetom, prije nego "različitim". Raznolikost u školama uglavnom nije pitanje kulturne ili etničke pripadnosti. Unutar svake kulturne ili etničke grupe učenika možemo naći one sa visokim i one sa niskim postignućima, kao i učenike sa različitim potrebama u odnosu na učenje.

Da bi se suočilo sa takvom raznolikošću u školi, osoblje mora biti svjesno i bez predrasuda prema raznovrsnošću učeničkih karaktera, stilova učenja, rodne pripadnosti, starosnih grupa, razvojnih potreba, itd.

Iako se čini vrlo poželjnim znati specifičan profil učenja svakog pojedinog učenika, to nije izvodljivo. U školama nema specijalizovanog osoblja, a nastavnicima i direktorima nedostaje vremena da to saznaju. Ali školska kultura treba da podstiče otvorenost prema različitostima, kako bi nastavnici, prilikom planiranja i izvođenja nastave i ocjenjivanja svojih učenika, mogli da uzmu u obzir različitost u svojim razredima.

Učenje

Škola je zajednica koja uči

Aktivnost 1

Ovo je ono što volim

Na osnovu Živjeti demokratiju, priručnik II, *Odrastanje u demokratiji*, str. 18, 113;

<https://www.living-democracy.com/me/textbooks/volume-2/unit-1/lesson-1/>

<https://www.living-democracy.com/me/textbooks/volume-2/students-manual-10/student-handout-1/student-handout-2/>

Ova vježba može se koristiti u okviru školske obuke za cijelo osoblje ili manje grupe nastavnika. Preispitivanje može pokrenuti pitanja ili sugestije za dalji izbor tema u profesionalnom usavršavanju nastavnika. Ako učestvuje više od 30 nastavnika, predložimo da organizujete manje grupe koje će svoje rezultate dijeliti na narednom plenarnom izlaganju.

Ciljevi učenja	Nastavnici otkrivaju svoje zajedničke sposobnosti i znanje o nastavi.
Zadaci	Nastavnici opisuju vlastite sklonosti i izbore u nastavi u četiri kategorije. Svoje odgovore dijele sa drugim nastavnicima i razmišljaju o njima.
Resursi	Papir i olovke, štampane kopije radnog lista („Šta volim i šta radim u nastavi“)
Metodi	Individualni i grupni rad, plenarna diskusija

1. Grupa se upoznaje sa pitanjem: Koje različite stilove nastave poznajem?
2. Nakon prve bujice ideja i brzog prikupljanja odgovora, članovima grupe se daje radni list. Na njemu rade u dva koraka:
 - Koristeći gornju polovinu radnog lista, bilježe svoje odgovore pod četiri kategorije.
 - Zatim šetaju okolo, razgovaraju o svojim sklonostima i izborima sa pet kolega i pišu njihove odgovore u donju polovinu radnog lista.
3. Na plenarnoj sesiji, nastavnici sjede u krugu. Njihov ponovni razgovor može biti vođen sljedećim pitanjima:
 - Šta mislite o odgovorima vaših kolega? Da li ste bili iznenađeni?
 - Da li vidite neke zajedničke ideje u stvarima koje vaše kolege vole da rade, ali ne rade?
 - Šta se događa ako neko ne zna za stvari koje volite da radite i radite?
 - Šta se događa ako neko ne zna za stvari koje vi ne želite da radite, ali radite?
 - Koji je mogući praktični ishod ove aktivnosti?

Aktivnost 2

Preduzimanje koraka ka školi kao zajednici koja uči

Priručnik I u nizu priručnika obrazovanja za demokratiju i ljudska prava namijenjen nastavnicima, Obrazovanje za demokratiju (Educating for Democracy), str. 85–94, sadrži poglavlje Vodič kroz procese učenja i izbor oblika nastave. To je korisno teorijsko i praktično sredstvo za one koji žele da razviju školu kao zajednicu koja uči. Radni list 3 (str. 91), Odabiranje adekvatnih oblika poučavanja i učenja, sadrži ključna pitanja o ovom problemu: <https://www.living-democracy.com/me/textbooks/volume-1/part-2/unit-4/chapter-2/lesson-3/>

Svaki nastavnik dobija kopiju radnog lista 3.

1. Individualni rad. Svaki nastavnik proučava radni list i bira tri pitanja koja se njoj/njemu čine posebno zanimljivim.
2. Grupni rad. Nastavnici razmjenjuju svoje rezultate i slažu se o tri pitanja.
3. Grupni rad. Odgovarajući na pitanja koja su odabrali i izrađuju plakat sa dva precizna predloga kako poboljšati kvalitet nastave i učenja u školi kao zajednici koja uči.

Radni list

Ono što volim i što radim u nastavi				
	Volim da radim i radim	Radim, a ne volim	Ne volim i ne radim	Ne radim, a volio/voljela bih da radim
1				
2				
3				
4				
5				

Ono što volim i što radim u nastavi				
	I like doing and do	Radim, a ne volim	Ne volim i ne radim	Ne radim, a volio/voljela bih da radim
1				
2				
3				
4				
5				

Učenje

Kultura učenja

Ciljevi učenja	Rad na definiciji učenja i povezivanje učenja sa učenjem o demokratiji u školi
Zadaci	Nastavici dolaze do zajedničke definicije učenja i primjenjuju je u i izvan učionice
Resursi	Papir i olovka, radni list
Metodi	Individualni rad, grupni rad, plenarna diskusija

Raznolikost je dobra, ali je bolja u sintezi. Od suštinske je važnosti usaglasiti zajedničku definiciju učenja. Još je bolje u to uključiti što više različitih aspekata. Vi i vaše osoblje ste različite osobe, kao što svi imamo pravo da budemo. Dakle, da bismo ovo pravo iskoristili za demokratsku korist škole, treba da dođemo do opšte prihvaćene, bogate i izvodljive definicije učenja.

U Živjeti demokratiju, priručnik IV, *Učestvovanje u demokratiji*, str. 162-164, <https://www.living-democracy.com/me/textbooks/volume-4/part-2/unit-6/lesson-1/>

Lekcija 1, "Naš najurgentniji problem je ...", jeste diskusija o postavljanju političke agende. Možete koristiti tamo opisani metod "Zid tišine" tako što ćete preformulisati ključno pitanje „Po mom mišljenju učenje je“ i shodno tome izmijeniti grafikon na stranici 163. Ovaj metod je pogodan ukoliko učestvuju 25 ili 30 nastavnika, a ako ih ima više, podijelite ih u grupe.

Istraživački zadatak na stranici 164 mogao bi da posluži za formiranje grupa koje imaju iste ili slične interese u određenim aspektima učenja. Na ovaj način možete pokrenuti saradnju između članova svog osoblja.

Učenje

Model kompetencija za demokratsku kulturu (KDK) Savjeta Evrope

Ciljevi učenja	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nastavnici su upoznati sa modelom kompetencija za demokratsku kulturu. 2. Svjesni su da su demokratska kultura i interkulturalni dijalog usko povezani i da su to ključni ciljevi u Obrazovanju za demokratsko građanstvo (ODG). 3. Oni razumiju da je obrazovanje u školama ključno za sticanje kompetencija koje su učenicima potrebne za učešće u demokratskoj kulturi, kako u školi, tako i u životu odraslih.
Zadaci	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nastavnici proučavaju dijagram i bilješke o modelu KDK. Oni čitaju odabrana poglavlja iz KDK priručnika, predstavljaju ih jedni drugima i razgovaraju o njima. 2. Nastavnici preispituju obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava kao holistički školski pristup, identifikujući njegove snage i slabosti. 3. Zajedno sa direktorom i zamjenicima direktora razgovaraju o programu za razvoj škole i identifikuju svoje potrebe u pogledu učenja i obuke..
Resursi	Po jedan primjerak za svakog učesnika: Savjet Evrope, Kompetencije za demokratsku kulturu (priručnik). "Kompetencije za demokratsku kulturu: dijagram"
Metodi	Grupni rad (metoda slagalice) Diskusija
Komentari	<p>Važno je da nastavnici razumiju zašto i u koje svrhe treba da se uključe u razvoj svoje škole kao demokratske školske zajednice. Zato predlažemo jedan interni dan obuke za rad cijelog školskog osoblja, uključujući direktora i zamjenike. Direktor može odgovornost za pripremu i predsjedavanje tim događajem preneti na tim nastavnika. U tom slučaju, direktor i zamjenik/zamjenici direktora mogu učestvovati u obuci.</p> <p>Metod slagalice omogućava nastavnicima da objasne model kompetencija jedni drugima (učenje zasnovano na rješavanju zadataka), tako da nije potreban predavač. Svaki učesnik preuzima odgovornost za objašnjenje jednog aspekta KDK modela svojim vršnjacima i od njih dobija druge podatke.</p> <p>Ovaj dan obuke može biti početak daljih diskusija, novih obuka ili konkretnih mjera. Savjetujemo direktoru da se na kraju dana dogovori o konkretnim koracima sa zaposlenima.</p>

Plan rada za dan interne obuke o modelu kompetencija za demokratsku kulturu (KDK)
1. Uvod (plenarna sesija); oko 20 minuta

- Svrha i ciljevi obuke
- Raspored i vremenski okvir za faze 1 do 3 (ovo je važno da bi se osiguralo da se obuka može završiti u raspoloživom vremenu); vizuelizacija (power point ili štampani materijali za učesnike) pomaže da se uštedi vrijeme.
- Tehnička pitanja (npr. materijali) i organizacija
- Nastavnici su raspoređeni u šest radnih grupa; grupe i njihove lokacije predstavljene su na čart-tabli.

2. Nastavnici proučavaju i objašnjavaju jedni drugima KDK model (grupni rad, metod slagalice)

Faza 2.1: Dodjeljivanje zadataka diskusionim grupama (označene A – G); oko 30 minuta

- Prvih 36 nastavnika ulaze u grupe od po šest članova, s oznakama A – G. Ako je prisutno 72 ili više učesnika, oni formiraju drugu mrežu od šest grupa, s oznakama H – N. Da bi se prilagodili broju učesnika, radne grupe mogu se proširiti na osam učesnika.
- Grupe proučavaju dijagram sa bilješkama o modelu KDK i dijagram “leptir” o kompetencijama predstavljenim u [Kompetencijama za demokratsku kulturu](#), str. 11
- Grupe svojim članovima dodjeljuju sljedeće zadatke, pod brojevima od 1 do 6:
 1. Objasnite koncept kulture (bilješka 6, [Kompetencijama za demokratsku kulturu](#), poglavlje 3). Dajte primjer interkulturalnog dijaloga u vašoj školi.
 2. Objasnite koncept kompetentnosti i kompetencija (bilješka 7, [Kompetencijama za demokratsku kulturu](#), poglavlje 4). Pokažite kroz primjer kako se klasteri kompetencija mobilisu u određenoj situaciji.
 3. Objasnite važnost vrijednosti u modelu kompetencija ([Kompetencijama za demokratsku kulturu](#), poglavlje 6, str. 36 ff.). Izaberite primjer da biste pokazali značaj vrijednosti za demokratsku kulturu i školsku zajednicu.
 4. Objasnite važnost stavova u modelu kompetencija ([Kompetencijama za demokratsku kulturu](#), poglavlje 6, str. 39 ff.) Izaberite primjer da biste pokazali važnost stavova za demokratsku kulturu i školsku zajednicu.
 5. Objasnite značaj vještina u modelu kompetencija ([Kompetencijama za demokratsku kulturu](#), poglavlje 6, str. 44 ff.) Izaberite primjer da biste pokazali značaj vještina za demokratsku kulturu i školsku zajednicu.
 6. Objasnite važnost znanja i kritičkog razumijevanja u modelu kompetencija ([Kompetencijama za demokratsku kulturu](#), poglavlje 6, str. 51 ff.) Izaberite primjer da biste pokazali važnost znanja i razumijevanja za demokratsku kulturu i školsku zajednicu.
 7. Ako je prisutno više od šest članova grupe, zadatak se dodjeljuje dvojici članova grupe koji će raditi kao par..

Faza 2.2: Priprema u radnim grupama (br. 1– 6); oko 45 do 60 minuta

- Učesnici se opredjeljuju za radne grupe od 1 do 6. U grupi 1 šest učesnika koji su preuzeli zadatak 1 sastaju se da pripreme svoja objašnjenja. Druge radne grupe se na isti način fokusiraju na zadatak 2 – 6.
- Učesnici proučavaju dodijeljeni materijal. Oni razjašnjavaju tačke koje mogu biti teške i pripremaju svoj doprinos za diskusiju u svojim grupama. Njihov zadatak je informisanje, a ne prosuđivanje ili raspravljanje.
- Svi učesnici imaju predavačko iskustvo, tako da će shvatiti da njihovo informisanje treba da bude kratko i jednostavno, iz dva razloga: prvo, raspoloživo vrijeme mora se podjednako podijeliti na šest izlaganja; drugo, dužina fokusiranja pažnje svakog učesnika je ograničena.

Faza 2.3: Prezentacije u grupama za diskusiju (A – G); oko 60 do 75 minuta

- Učesnici se vraćaju u svoje diskusione grupe.
- Naizmjenično objašnjavaju odlike modela KDK koji su odabrali. Oni poštuju raspoloživo vrijeme kako bi osigurali da se svaki član može čuti.
- Ako vrijeme dozvoljava, učesnici razmjenjuju svoje mišljenje i utiske o KDK modelu..

3. Plenarna diskusija; oko 60 do 75 minuta

- Učesnici se okupljaju na plenarnom sastanku.
- Učesnici saopštavaju lična zapažanja kao povratne informacije: šta mi se učinilo zanimljivim ili nevažnim; o čemu bih volio da znam više; šta sam naučio o svojim kompetencijama itd. Ove izjave se ne komentarišu niti se o njima razgovara prije nego što se krug povratnih informacija završi. Zatim mogu uslijediti komentari i diskusija.
- Učesnici razgovaraju o daljim koracima planiranja ili djelovanja, kao što su sljedeć:
 - Procjena: demokratska kultura u našoj školskoj zajednici: potencijali, snage, slabosti
 - Koji doprinos mogu ja dati, npr. kao uzor za interpersonalni i interkulturalni dijalog?
 - Koji doprinos mogu dati u nastavi?

- Koji su nam ciljevi u nastavi za podršku demokratskoj kulturi?
- Šta bismo željeli da učimo i za šta da dobijemo obuku??

Direktor sluša zahtjeve i predloge nastavnika, a zatim odgovara. Prije zatvaranja sastanka, direktor i osoblje treba da se dogovore o narednom koraku ili koracima, koje će preduzeti zajedno.

Učenje

Poučavanje kao holistički školski pristup

Poučavati zajedno (Živjeti demokratiju priručnik I, Obrazovanje za demokratiju, str. 110 f. <https://www.living-democracy.com/me/textbooks/volume-1/part-2/unit-5/chapter-2/lesson-10/>)

Osim u slučaju timske nastave, nastavnici su sami u svojim razredima. Vremenom se mogu razviti slijepe tačke u njihovoj interakciji sa učenicima, a to može otkriti samo vršnjački nadzor. Nastavniku će možda trebati podrška u obavljanju svog posla. Povratne informacije od učenika uvijek su korisne, ali povratne informacije vršnjaka imaju različit kvalitet, jer vršnjaci zauzimaju profesionalnu perspektivu sa istog nivoa posmatranja. Iz ovog razloga, nastavnici se često ustručavaju da svoj razred otvore vršnjačkim posjetiocima. Sljedeća smjernica može pomoći u podsticanju nastavnika da probaju vršnjačku superviziju (vidi Živjeti demokratiju, priručnik I, Obrazovanje za demokratiju, str. 111 <https://www.living-democracy.com/me/textbooks/volume-1/part-2/unit-5/chapter-2/lesson-11/>)

Veličina tima:	Tri nastavnika iz tima za vršnjačku povratnu informaciju.
Organizacija:	Nastavnici se tokom školske godine posjećuju dva puta u razredu, tako da svakog nastavnika posjećuju dva vršnjaka, pri čemu on sam prisustvuje na četiri časa kao posmatrač. Timovi su odgovorni za planiranje posjeta, pri čemu uzimaju u obzir njihov raspored i obaveze svih članova tima. Mišljenje o realizovanom času prvo saopštava nastavnik koji je čas držao, a nakon toga gostujući nastavnici saopštavaju svoje povratne informacije.
Relevantnost predmeta:	Nastavnici međusobno posmatraju ODG/OLjP časove. Nije neophodno da oni sami predaju taj predmet.
Sastav grupe:	Simpatija i povjerenje važni su prilikom formiranja timova za vršnjački nadzor. Treba da bude jasno da je ono što vršnjaci vide u razredu povjerljivo.
Direktorov zadatak:	Uloga direktora jeste da prati minimalni broj posjeta u timu. Direktor ne bi trebao da se uključuje u rasprave o nastavnim pitanjima.
Tematski fokus:	Pitanja koja su u fokusu ove vršnjačke posjete mogu nastati iz različitih interesa ili odnosa: a) nastavnik želi da dobije povratnu informaciju o određenom pitanju; b) uveden je novi nastavni plan, metod ili aktivnost i treba ga ocijeniti, ili: c) treba ocijeniti pedagoške principe (formulisane, na primjer, u školskom programu ili profilu).

Učenje

Kako ljudi mogu da žive zajedno?

Ciljevi učenja	Za razmatranje uloge obrazovanja u poučavanju kompetencija za interkulturalni dijalog (vidi priručnik " Kompetencije za demokratsku kulturu: dijagram ")
Zadaci	Grupna aktivnost koristeći radionicu <i>Škola na rubu šume</i>
Resursi	ODG/OLJP priručnik III, Živjeti demokratiju, str. 80 https://www.living-democracy.com/me/textbooks/volume-3/part-1/unit-3/student-handout-5/
Metodi	Igra uloga, diskusija, teorijska rasprava, kritičko razmišljanje

Vidi opis lekcije u ODG/OLJ Ppriručnik III, Živjeti demokratiju, str. 66–68. <https://www.living-democracy.com/me/textbooks/volume-3/part-1/unit-3/lesson-1/>

*Učenje***Povezivanje učenja sa stvarnim svijetom: Provjera mojih nastavnih ciljeva**

Da bi učenje bilo smisljeno, učenici moraju biti u mogućnosti da svoje ishode učenja povezuju sa svojim iskustvom i interesovanjima u stvarnom životu. Od suštinskog je značaja da nastavnici provjere svoje ciljeve ako žele da povežu poučavanje sa stvarnim svijetom.

- Uvod u zadatak, njegova svrha i fokus
- Nastavnici sa istim ili povezanim predmetima formiraju grupe.
- Distribuirajte radni list
- Omogućite vrijeme članovima grupe da popune list.
- Članovi grupe razgovaraju o svojim odgovorima.
- Oni ređaju pitanja prema njihovoj važnosti, rangirajući ih brojevima u svakom redu.
- Grupe predstavljaju prva tri prioriteta koja su odabrali
- Preispitivanje, vođeno sljedećim pitanjima:
 - Da li se slažemo o našim prioritetima?
 - Zašto su ciljevi lekcije od presudnog značaja za njeno povezivanje sa stvarnim svijetom?
 - Koliko je takav spisak izvodljiv u našoj školi?
 - Koje su glavne prepreke u primjeni takve liste u našoj svakodnevnoj nastavnoj praksi?

Radni list

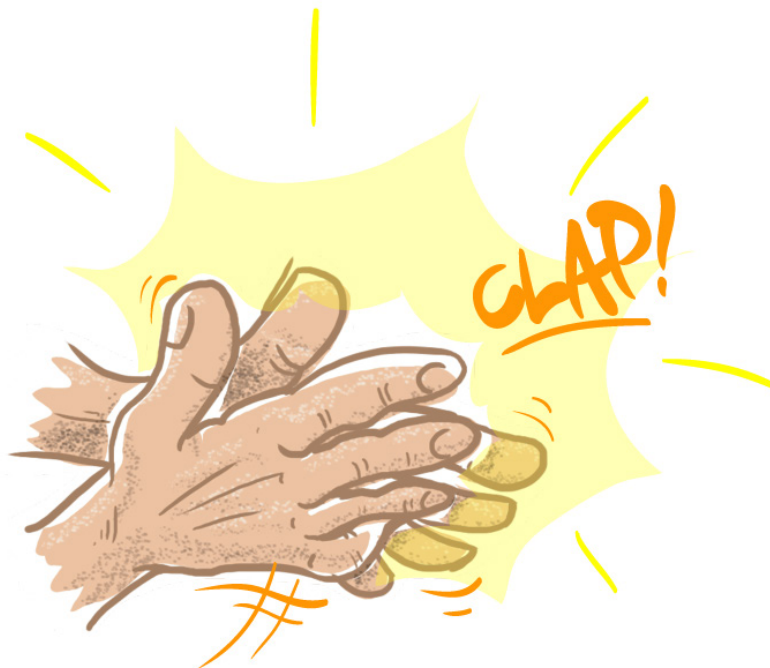
Iz Živjeti demokraciju, priručnik I, *Obrazovanje za demokratiju*, Zadatak i ključna pitanja, stranice 67 - 68: <https://www.living-democracy.com/me/textbooks/volume-1/part-2/unit-2/chapter-2/>

Koje ciljeve želim da postignem?	
Koje će kompetencije biti najznačajnije na kraju lekcije?	
Kako obrazlažem biranje ovih ciljeva?	
Kakav prioritet dajem mojim ciljevima (primarnim i sekundarnim)?	
Koji su ciljevi važni sada – za razred kao cjelinu, za učenike individualno, dječake i/ili djevojčice?	
Da li sam obezbijedio da ciljevi koje sam odabrao služe glavnim interesima i potrebama mojih učenika?	
Da li moje lekcije stvarno odgovaraju onome čime su preokupirani moji učenici?	
Da li je učenicima omogućeno da učestvuju u definisanju ili izboru ciljeva učenja?	
Koliko je vremena (lekcija i sedmica) određeno za postizanje ciljeva?	
Koje ciljeve treba da postignu svi učenici u okviru raspoloživog vremena za predavanje (opšti standard postignuća)?	
Da li za pojedine učenike treba definisati specifične nivoe postignuća (obrazovanje usklađeno sa sposobnostima pojedinca)?	
Da li sam omogućio učenicima da napreduju od znanja ka aktivnosti, odnosno da li oni mogu sa pouzdanjem primijeniti znanje koje su stekli?	
Na šta se fokusiram u svom poučavanju – na kognitivne, lične ili društvene kompetencije?	
Da li imam jasnu predstavu o kratkoročnim i dugoročnim ciljevima koji su od primarnog značaja za moj razred, za grupe koje uče, za pojedine učenike i učenice?	
Da li sam jasno i očigledno naveo ciljeve?	

Učenje

Vrednovanje i evaluacija nasuprot testiranju i kontroli**Referentni standardi**

- Zamolite nastavnike da sa sobom ponesu vrednovanje nasumično odabranog učenika (ocjene, test itd.)
- Nastavnici formiraju grupe. Distribuirajte radni list 1.
- Nastavnici proučavaju radni list (individualni rad).
- U grupama upoređuju koje referentne standarde obično uzimaju u obzir, a koje ne koriste.
- Oni razgovaraju o izvodljivosti i vrijednosti vrednovanja prema kriterijumima predstavljenim u radnom listu 1.
- Distribuirajte radni list 2.
- Članovi grupe odgovaraju na upitnik.
- Oni provjeravaju svoje vrednovanje koristeći radni list 2
- Diskusija o jakim i slabim stranama u vrednovanju

Radni list 1

(Na osnovu Živjeti demokratiju, priručnik I, *Obrazovanje za demokratiju*, str. 103)

<https://www.living-democracy.com/me/textbooks/volume-1/part-2/unit-5/chapter-2/lesson-4/>

Postoje tri različita osnovna referentna standarda za vrednovanje i ocjenjivanje učenika:

1. Individualni kriterijum: učenikov trenutni učinak upoređuje se sa njegovim prethodnim radom.
2. Objektivni kriterijum: učenikov rad upoređuje se sa ciljevima učenja koji su definisani.
3. Socijalni kriterijum: uspjeh učenika upoređuje se sa rezultatima učenika unutar istog razreda ili iste starosne grupe.

(Za više informacija o gore pomenutim kriterijumima, Živjeti demokratiju, priručnik I, *Obrazovanje za demokratiju*, str. 104) <https://www.living-democracy.com/me/textbooks/volume-1/part-2/unit-5/chapter-2/lesson-5/>

Tip kriterijuma	Individualni kriterijum	Objektivni kriterijum	Socijalni kriterijum
Referentna cifra	Napredak u učenju	Cilj učenja	Normalna kriva distribucije, aritmetički prosjek, odstupanje
Informacija	Koliko je naučeno između vremena 1 i vremena 2?	U kojoj mjeri se učenik približio cilju učenja?	Koliko je veliko odstupanje individualnog napretka od prosjeka?
Tip vrednovanja	Testovi, verbalno vrednovanje, izveštaj o napretku učenja, strukturisani oblik posmatranja	Ciljno usmjeren test, izveštaj o napretku učenja, strukturisani oblik posmatranja	Test koji uključuje ocjenu orijentisanu na prosjek odjeljenja
Pedagoška implikacija	Veoma visoka	Veoma visoka	Često se koristi za izbor; nije važna za orijentaciju prema podršci za učenike

Radni list 2

(Na osnovu Živjeti demokratiju, priručnik I, *Obrazovanje za demokratiju*, str. 105)

<https://www.living-democracy.com/me/textbooks/volume-1/part-2/unit-5/chapter-2/lesson-6/>

Pitanja za samoevaluaciju

Proces učenja učenika:

– Kako da obezbijedim da učenici postignu ciljeve?	
– Da li su učenici redovno doživljavali uspjeh dok su učili?	
– Da li su svjesni napretka koji su ostvarili?	
– Da li moje poučavanje daje dječacima i djevojčicama jednake šanse za uspjeh?	
– Da li učenici svjesno posmatraju, kontrolišu i poboljšavaju svoje učenje i radne navike?	
– Da li su učenici dobili bilo kakva uputstva koja bi im pomogla u učenju?	
– Da li učenici mogu sami da kontrolišu i procijene njihovo ponašanje u učenju i rezultate?	
– Da li se učenici u svojoj samoprocjeni pozivaju i na sopstvene ciljeve, standarde, kriterijume ili potrebe?	
– Da li opažam napredak pojedinih učenika?	
– Kako prepoznajem probleme učenja kod pojedinih učenika?	
– Kako posmatram socijalnu interakciju u razredu?	
– Kako vodim evidenciju o svojim zapažanjima i procjenama pojedinih učenika i razreda u cjelini?	
– ...	

Neka pitanja o procesu učenja nastavnika:

– Kako, kada i sa kim razmišljam o svojoj nastavi?	
– Kako dozvoljavam učenicima da participiraju?	
– Kako povezujem uspjeh ili neuspjeh svojih učenika sa mojim poučavanjem?	
– Kako prepoznajem svoj napredak u nastavi i kako učim kao nastavnik?	

Učenje

Nastava i učenje zasnovano na vrijednostima kao prevencija problema u ponašanju u školi

Aktivnost 1

Direktorova lična kontrolna lista o vrijednostima i školi

(Na osnovu E. Backman / B. Trafford (2007) *Demokratsko upravljanje školama*, Ključno područje 2: **Obrazovanje zasnovano na vrijednosti – neformalni konteksti**, str. 47). Ova knjiga je dostupna na veb stranici Savjeta Evrope kao dio paketa ODG/OLjP: <https://www.living-democracy.com/me/edchre-pack/>

“Homogeno društvo sa zajedničkim vrijednostima stvar je prošlosti, ako je ikada i postojala. Istorijski gledano, javno školovanje je oduvijek bilo sredstvo onih koji su na vlasti da nametnu određene vrijednosti svojim podanicima. To je još uvek slučaj, ali u demokratskom društvu vrijednosti koje želimo prenijeti na mlađu generaciju utvrđuju se i održavaju otvoreno i u demokratskim procesima.”

Demokratsko upravljanje školom, str. 42

Dobre namjere u pisanim dokumentima od male su vrijednosti ako školski lideri i osoblje ne pokazuju često i u svakodnevnim situacijama da formalne deklaracije zaista govore istinu.

Lično gledište	
<p><i>Korak 1:</i></p> <p>Vaše lične vrijednosti nijesu relevantne. Vi vjerujete u vlast iznad vas. Vrijednosti nijesu prioritet, osim možda stabilnosti, reda i poslušnosti.</p>	<p><i>Probajte ovo:</i></p> <p>Zapitajte se: šta mene podstiče? Kakvu školu želim? Kakvo društvo? Koje vrijednosti želim da prenesem svojim učenicima? (Ili se jednostavno možete zapitati: zašto želim da budem direktor škole?)</p>
<p><i>Korak 2:</i></p> <p>Jasno vam je šta želite u pogledu vrijednosti koje bi trebalo da budu vidljive u nastavi i svakodnevnom životu u školi. Takođe, počeli ste da širite svoje ideje ljudima oko sebe.</p>	<p><i>Probajte ovo:</i></p> <p>Povećajte svoje ambicije: želite da cijela škola prihvati iste vrijednosti, tako da trošite vrijeme i energiju na širenje poruke. Takođe, uključujte učenike u formalne i neformalne razgovore o demokratiji, ljudskim pravima i poštovanju svih. Kao i uvijek, podstičite dobre inicijative.</p>
<p><i>Korak 3:</i></p> <p>Zaista uživate u novim aspektima života, što se odražava na ponašanje i vrijednosti svih različitih slojeva društva koji su zastupljeni u vašoj školi. Vaš lični angažman je izvor inspiracije za učenike i osoblje.</p>	<p><i>Probajte ovo:</i></p> <p>Učinite da svi shvate snagu dobrih primjera. Nastavnici i drugi odrasli u školi moraju biti duboko svjesni svoje funkcije kao uzora, a stariji učenici treba da znaju da i oni služe istoj svrsi u odnosu na mlađe.</p>

Učenje

Poučavanje kao faktor demokratije

Ciljevi učenja	Nastavnici postaju svjesni stavova i praksi vezanih za različitost i prihvataju jedni druge kao dio grupe. Oni postaju svjesni raznolikosti među učenicima u svojoj školi posmatrajući njihovo ponašanje tokom pauza. Oni razmišljaju o podacima koje su prikupili i analiziraju ih. Povezuju perspektive kvalitativnog i kvantitativnog istraživanja.
Zadaci	Nastavnici dolaze do zajedničke definicije učenja i primjenjuju je unutar i izvan učionice. Oni istražuju uslove svoje škole izvan učionice. Rade statistiku i predstavljaju svoje rezultate.
Resursi	Papir i olovka, radni listovi
Metodi	Individualni rad, rad u grupi, plenarna diskusija

Nastavnicima prirodnih nauka često je teško zamisliti živa bića koja stoje iza brojki i podataka. Suprotno tome, nastavnici umjetnosti imaju poteškoća u radu sa apstraktnim brojkama koje predstavljaju živa bića. U oba slučaja postoji jaz između ishoda učenja koje ovi nastavnici očekuju i stvarnog života kako ga učenici doživljavaju. Ovaj istraživački projekat o životu u školskoj zajednici pomaže da se premosti jaz između perspektiva kvalitativnog i kvantitativnog istraživanja.

Značaj teme ovog istraživačkog projekta usko je povezan sa obrazovanjem za demokratiju i ljudska prava: naša društva su kulturološki različita, a kulturološke grupe čine većine i manjine. Ta se struktura ogleda u različitim identitetima učenika u školskoj zajednici. Kada učenici međusobno komuniciraju, interpersonalna interakcija takođe nosi interkulturalnu dimenziju, na primjer između dječaka i djevojčica, ali i između rodni grupa. Interkulturalna interakcija i dijalog od ključne su važnosti za demokratsku školsku zajednicu.

U Živjeti demokratiju, priručnik II, *Odrastanje u demokratiji*, str. 36 –40, lekcije 1–3 usredsređene su na interpersonalnu i interkulturalnu interakciju i dijalog u školskoj zajednici. Predavanja su namijenjena učenicima. Ne mijenjajte ništa, samo ih koristite na nivou razumijevanja i razmišljanja nastavnika. Ne izostavite lekcije 2 i 3. One sadrže smjernice za proces kvalitativnog i kvantitativnog istraživanja i pokazuju dobru povezanost života unutar i izvan učionice.

<https://www.living-democracy.com/me/textbooks/volume-2/unit-3/lesson-1/>

<https://www.living-democracy.com/me/textbooks/volume-2/unit-3/lesson-2/>

<https://www.living-democracy.com/me/textbooks/volume-2/unit-3/lesson-3/>

<https://www.living-democracy.com/me/textbooks/volume-2/students-manual-10/student-handout-1/student-handout-11/>

<https://www.living-democracy.com/me/textbooks/volume-2/students-manual-10/student-handout-1/student-handout-12/>

Za interkulturalni dijalog kao element svojstven demokratskoj kulturi, kako u školi, tako i u društvu kao cjelini, pogledajte priručnik „*Kompetencije za demokratsku kulturu: dijagram*“ i/ili *Kompetencije za demokratsku kulturu*, str. 19 ff.

Učenje

Poznavanje i razumijevanje diverziteta u školi

Napravite korak naprijed (aktivnost iz Kompas-a prilagođena nastavnicima i uopšte prosvjetnim radnicima)
<https://www.coe.int/en/web/compass/take-a-step-forward>

Ciljevi učenja	Povećati svijest i znanje o različitosti u učionici i podići svijest o nejednakim mogućnosti u školskoj zajednici.
Zadaci	Nastavnici u ulozi učenika čine jedan korak naprijed svaki put kada se slažu sa izjavom.
Resursi	Otvoreni prostor (sala, predvorje, vani), karte sa ulogama, muzika
Metodi	Igranje uloga, diskusija

- Stvorite mirnu atmosferu uz laganu muziku u pozadini. Druga mogućnost je da zamolite učesnike da ćute. Razdijelite nasumično karte sa ulogama, po jednu svakom učesniku. Kažite im da ih zadrže za sebe i da ih nikom drugom ne pokazuju.
- Pozovite ih da sjednu (najbolje na podu) i da pročitaju svoju ulogu.
- Sada ih zamolite da počnu da se uživljavaju u ulogu. Da biste pomogli, pročitajte neka od sljedećih pitanja, praveći pauzu nakon svakog, kako biste ljudima dali vremena da razmisle i izgrade sliku o sebi i svom životu: Kakvo je bilo vaše detinjstvo? U kakvoj ste kući živeli? Kakve ste igre igrali? Kakve ste poslove obavljali vaši roditelji?
- Hajde da pratimo jedan školski dan: Budim se u svojoj kuci.....Cio dan.....Poslednja stvar prije spavanja je razmišljanje o mojoj budućnosti, mojim nadama, mojim strahovima ...
- Sada zamolite ljude da budu potpuno tihi dok staju jedan pored drugoga (kao na početnoj liniji).
- Recite učesnicima da ćete čitati naglas spisak situacija ili događaja. Svaki put kada mogu odgovoriti sa "da" na izjavu, trebalo bi da naprave korak naprijed. U suprotnom, trebalo bi da ostanu tamo gdje jesu i da se ne kreću.
- Čitajte situacije, jednu po jednu. Pauzirajte neko vrijeme između svake izjave kako biste ljudima dali vremena da iskorače, osvrnu se oko sebe i vidje gdje se nalaze u odnosu na druge.
- Na kraju, pozovite sve da zabilježe svoj konačan položaj. Zatim im dajte nekoliko minuta da izađu iz svoje uloge prije plenarne diskusije.
- Diskusijom se može rukovoditi sljedećim pitanjima:
 - Kako su se ljudi osjećali kad su iskoračili – ili nijesu?
 - Za one koji su često koračali naprijed, u kom trenutku su počeli da primjećuju da se drugi ne kreću tako brzo kao oni?
 - Da li je neko osjetio da postoje trenuci kada su njihova osnovna ljudska prava bila zanemarena?
 - Koliko je bilo lako ili teško igrati različite uloge?
 - Kako su zamišljali kakva je osoba koju igraju?
 - Mogu li ljudi pogoditi uloge jedni drugih? (Neka otkriju svoje uloge tokom ovog dijela diskusije)
 - Da li je ova vježba ogledalo školskog društva na neki način? Kako?
 - Koji bi se prvi koraci mogli preduzeti za rješavanje nejednakosti u školskoj zajednici?

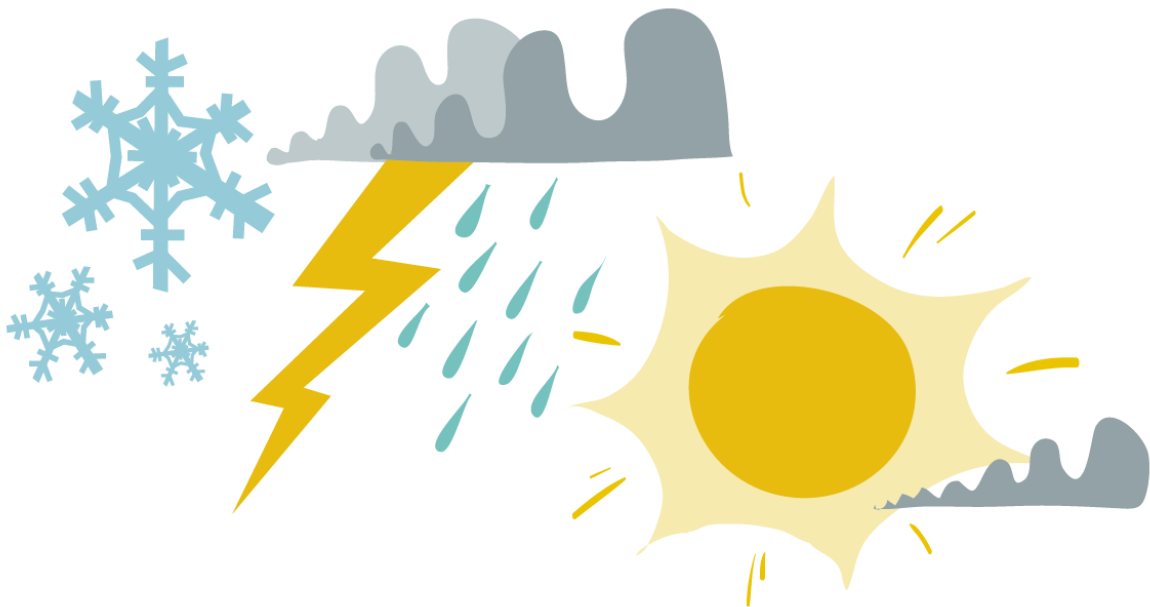
Savjeti za facilitatore

Ako ovu aktivnost radite napolju, pobrinite se da vas učesnici čuju, posebno ako to radite sa velikom grupom! Možda će vam trebati pomoć vaših saradnika za prenošenje izjava.

U fazi zamišljanja na početku moguće je da neki učesnici kažu da malo znaju o životu osobe koju moraju predstavljati. Recite im da to zaista nije važno, te da bi trebalo da koriste svoju maštu i da je odglume što najbolje mogu.

Moć ove aktivnosti leži u mogućnosti da se sagleda povećavanje udaljenost između učesnika, posebno na kraju kada bi trebalo da se pokaže veliko rastojanje između onih koji su često koračali naprijed i onih koji nijesu. Da biste pojačali uticaj, važno je da uloge prilagodite tako da odražavaju stvarnost sopstvenih života učesnika. Pri tome budite sigurni da ste uloge prilagodili tako da samo minimum ljudi može preduzeti korake naprijed (tj. može odgovoriti sa "da"). Ovo, takođe, važi i u slučaju da imate veliku grupu i treba vam više uloga.

Tokom diskusije i evaluacije, važno je istražiti kako su učesnici znali za lik čiju su ulogu morali da igraju. Da li je to bilo kroz lično iskustvo ili kroz druge izvore informacija (vijesti, knjige i šale)? Koliko su sigurni da su pouzdane informacije i slike likova koje oni imaju? Na ovaj način može se takođe predstaviti kako stereotipi i predrasude funkcionišu.

Radni list

Vi ste ćerka nastavnika matematike u vašoj školi	Neki od nastavnika su klijenti u frizeraju vaše majke
Vaš otac je sveštenik	Vi ste ćerka filipinskih emigranata
U zemlju ste došli iz Indije, prije sedam godina	Vaši roditelji su arhitekta
Vaš otac, ljekar, želio bi da i vi postanete ljekar	Vaši roditelji su radnici u fabrici odjeće
Vi ste prvo od petoro djece u porodici. Vaš otac radi u lokalnoj opštini	Vaši roditelji su konzervativno religiozni
Vi ste ćerka finansijskog emigranta iz Pakistana	Vaš otac posjeduje veliku prodavnicu cipela
Vaši roditelji su nezaposleni poslednjih šest mjeseci	Vaši roditelji su razdvojeni, na sudu su, bore se za vaše starateljstvo
Sin ste porodice samohranog roditelja	Vaši roditelji su razvedeni već šest godina Vaša majka je nastavnica istorije
Vaša porodica je iz Sjedinjenih Država. Ovdje živite već godinu dana	Vi ste romska djevojka. Živate u kampu, udaljenom 20 minuta od škole
Vi ste ćerka službenika njemačke ambasade u zemlji	Hendikepirani ste. Krećete se u invalidskim kolicima
Vi ste prvi sin jevrejske porodice	Vaš otac radi u fabrici, vasa majka ne radi

Učenje

Na početku ili na kraju: Moja lična obrazovna istorija

Ova aktivnost može da se izvede kao prva aktivnost cijelog niza ovdje predstavljenih aktivnosti ili kao zaključna, na samom kraju. Jedino što se mijenja jeste diskusija, koja se odvija ili kao početna ili kao završna rasprava o Aktivnosti.

Ciljevi učenja	Utvrđiti lične odnose, prednosti i nedostatke u pogledu obrazovanja
Zadaci	Nastavnici istražuju, identifikuju i razgovaraju o tome kako su učili tokom svog života, šta stalno uče, koja su njihova interesovanja i njihove posebne vještine itd.
Resursi	Radni list iz Živjeti demokratiju, priručnik I, strana 60
Metodi	Individualni rad, plenarna diskusija

- Podijelite kopiju radnog lista svakom nastavniku.
- Obezbijedite vremenski okvir od nekoliko dana tokom kojih će nastavnici raditi na njemu pojedinačno i odredite datum za opštu diskusiju.
- Određenog datuma u dogovoreno vrijeme, nastavnici će se sastati kako bi razmijenili i razmotrili svoja otkrića. Oni mogu prvo da rade u grupama, a zatim da započnu diskusiju o svojim nalazima na plenarnom sastanku. Može se pokrenuti diskusija o sljedećem:
 - Potrebe za učenjem i obukom, npr. akademska stručnost, metode poučavanja, razumijevanje procesa učenja
 - Raspravljajte o nastavnim smjernicama kojih se nastavnici pridržavaju i njihovo upoređivanje
 - Mjere za smanjenje stresa i poboljšanje efikasnosti u svakodnevnom radu
 - Rasprava o značaju učenja i nastave i povezanosti sa školskim životom u cjelini.

U zavisnosti od konteksta, ova sesija služi za planiranje narednih akcija, pri čemu treba koristiti materijale ponuđene u ovoj sekvenci ili evaluacijom do sada preduzetih aktivnosti i razmatranjem daljih koraka.

Radni list (iz Živjeti demokratiju/Living Democracy, Vol. I, Educating for Democracy/Obrazovanje za demokratiju, str. 60)

<https://www.living-democracy.com/me/textbooks/volume-1/part-2/unit-1/chapter-2/lesson-2-2/>

Kako da sagledam sopstveno znanje i vještine poučavanja

<ul style="list-style-type: none">• Koje opšte iskustvo, vještine i znanje imam?
<ul style="list-style-type: none">• U kojoj mjeri je moje znanje nepotpuno – u odnosu na sadržaj predmeta, ciljeve učenja, pogodne nastavne metode i procese učenja?
<ul style="list-style-type: none">• U kojim oblastima želim da se dodatno obrazujem (opšte znanje, metode poučavanja, profesionalne vještine, lični kvaliteti, rutina, itd.)?
<ul style="list-style-type: none">• Koji koncept ljudske prirode služi kao moja opšta smjernica?
<ul style="list-style-type: none">• Šta je teorijski okvir ili pojednostavljena verzija teorije koja rukovodi mojim nastavničkim radom?
<ul style="list-style-type: none">• Kako bih opisao/opisala i klasifikovao/klasifikovala svoj odnos prema učenicima?
<ul style="list-style-type: none">• Gdje su moja lična ograničenja u vezi sa radnim vremenom, stresom itd.? Kako da iskoristim svoju ličnu radnu sposobnost?
<ul style="list-style-type: none">• Kako mogu smanjiti svoje radno opterećenje boljim planiranjem mog rada i drugih aktivnosti?
<ul style="list-style-type: none">• Kako upotrebljavam i maksimalno koristim dnevnik rada, kako se nosim sa izvorima ličnog stresa?